

CYKL | FILMOWA HISTORIA POLSKI
GRUPA WIEKOWA | SZKOŁA PONADPODSTAWOWA
PRZEDMIOT | JĘZYK POLSKI

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE DLA NAUCZYCIELA SCENARIUSZ LEKCJI

opracowanie: Anna Równy

FILM | „UŁASKAWIENIE”

Polska, Czechy, 2018, 100 min

reżyseria: Jan Jakub Kolski

scenariusz: Jan Jakub Kolski

obsada: Grażyna Błęcka-Kolska, Jan Jankowski, Michał Kaleta, Krzysztof Globisz, Michał Malinowski, Michał Kowalski, Dobromir Dymecki, Wojciech Meczaldowski

Nieszablonowy film odnoszący się do tematyki „żołnierzy wyklętych”. Jan Jakub Kolski po raz kolejny opowiada o historii swej rodziny przez pryzmat tragicznych wydarzeń, które miały miejsce krótko po zakończeniu II wojny światowej. Główni bohaterowie „Ułaskawienia” – Hanna i Jakub dowiadują się o śmierci swego syna Wacława „Odrawąża”, który należał do jednego z oddziałów antykomunistycznego podziemia niepodległościowego. Zwłoki syna zostają kilkakrotnie zbezczeszczone przez funkcjonariuszy UB co powoduje, że bohaterowie filmu decydują się dokonać pochówku swego dziecka kilkaset kilometrów od miejsca zamieszkania. Jakub i Hanna biorą trumnę z ciałem Wacława i wyruszają w trudną, naznaczoną niebezpieczeństwami drogę. Jan Jakub Kolski przekonuje swym filmem, że sytuacja polityczna w powojennej Polsce była nad wyraz skomplikowana, a jednoznaczna ocena tamtych czasów jest po prostu niemożliwa.

TOPOS MATKI POLKI W „UŁASKAWIENIU” W REŻ. JANA JAKUBA KOLSKIEGO I INNYCH TEKSTACH KULTURY

Temat

Topos Matki Polki w „Ułaskawieniu” w reż. Jana Jakuba Kolskiego i innych tekstach kultury.

Czas trwania lekcji

1 x 45 min

Cele lekcji

Podczas lekcji uczeń:

- analizuje i interpretuje dzieło filmowe;
- rozpoznaje i nazywa środki wyrazu występujące w filmie i na obrazie malarskim;
- dokonuje charakterystyki bohaterki filmu;
- postrzega film jako jedno ze źródeł wiedzy o epoce;
- wskazuje na wykorzystane konteksty (historyczny, kulturowy i inne) i odwołania do innych tekstów kultury.

Powiązanie z podstawą programową

Uczeń:

- charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów;
- omawia działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW);
- charakteryzuje losy żołnierzy wyklętych/niezłomnych.

Metody i formy pracy

- lekcja odwrócona;
- interpretacja dzieła filmowego jako tekstu kultury;
- interpretacja symboliki zawartej w kadrze filmowym;
- analiza i interpretacja dzieła malarskiego;
- rozmowa kierowana;
- „burza mózgów”;
- praca indywidualna;
- praca w parach.

Środki dydaktyczne

- karty pracy;
- kadry z filmu „Ułaskawienie”;
- reprodukcje dzieł malarskich.

Przygotowanie do lekcji

Lekcja powinna się odbyć po obejrzeniu filmu „Ułaskawienie”. Przed zaplanowaną lekcją nauczyciel rozdaje uczniom **Kartę pracy nr 1** i prosi o ich wypełnienie w domu.

PRZEBIEG LEKCJI

Wprowadzenie

Nauczyciel rozpoczyna lekcję od sprawdzenia pracy domowej – prosi ochotników o odczytanie wypełnionej Karty pracy nr 1. Podsumowuje zadanie, zwracając uwagę na obecność toposu Matki Polki w wielu tekstach kultury, nie tylko w literaturze. Zadaje pytanie, w jaki sposób topos ten jest wykorzystany w filmie „Ułaskawienie”? („burza mózgów”). Prosi uczniów o charakterystykę głównej bohaterki Hanny. Uczniowie mają za zadanie przybliżyć z pamięci sceny z filmu, które potwierdzą tezę zawartą w temacie lekcji.

Realizacja tematu

1. Nauczyciel rozdaje uczniom utwór Adama Mickiewicza „Do matki Polki” i pytania pomocne w analizie i interpretacji (**Karta pracy nr 2**). Wiersz można wyświetlić ze strony Wolne Lektury: <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/sonety-odeskie-do-matki-polki.pdf>

Uczniowie po przeczytaniu wiersza, mają za zadanie samodzielnie odpowiedzieć na pytania pod tekstem literackim. Po pięciu minutach prezentują wypracowane wnioski, które następnie są omawiane w klasie.

2. Nauczyciel wyświetla/rozdaje uczniom kadr z filmu (**Karta pracy nr 3**). Prosi o znalezienie na fotografii elementów, wpisujących bohaterkę „Ułaskawienia” w topos Matki Polki (np. krzyż, grób, trumna, mroczna sceneria, tragizm sytuacji, cierpienie, żałoba, modlitwa i inne).

3. Nauczyciel wyświetla uczniom kadr z filmu (**Karta pracy nr 4**) i reprodukcję obrazu „Orka” Józefa Chełmońskiego:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:J%C3%B3zef_Che%C5%82mo%C5%84ski_orka.jpg

Rozdaje uczniom tabelkę ze wskazówkami do analizy porównawczej kadru filmowego i obrazu malarskiego (**Karta pracy nr 5**), autorstwa Tadeusza Banowskiego, nauczyciela historii sztuki i języka polskiego. Uczniowie w parach wypełniają tabelę. Po upływie 10 minut prezentują wyniki pracy. Wspólnie z nauczycielem formułują wnioski.

Podsumowanie tematu

Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej drugi zestaw: filmowy kadr oraz reprodukcję malarską (Aleksander Gieryski „Trumna” (1894) <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=4902>) i zadaje uczniom pracę domową (**Karta pracy nr 6**):

Wykorzystując tabelę do analizy porównawczej kadru filmowego i obrazu malarskiego, porównaj kadr przedstawiający głównych bohaterów, siedzących pod domem przy trumnie syna, z obrazem Aleksandra Gieryskiego „Trumna”.

Prowadzący podsumowuje lekcje – prosi uczniów o odpowiedź na pytanie: W jaki sposób film „Ułaskawienie” odwołuje się do narodowych mitów i do jakich tekstów kultury nawiązuje?

KARTA PRACY NR 1 (w domu, przed przeprowadzaną lekcją)

Przeczytaj poniższy tekst i odpowiedz na pytania:

1. Truizmem niemal jest przypominać, że jednym z najbardziej specyficznych wymiarów polskiej symboliki jest topos „Matki Polki”, która to matka, podobnie jak Matka Boska, bezinteresownie ofiarowuje swoje dzieci (w głównej mierze synów, jako że była i nadal jest postrzegana jako matka tychże właśnie) dla dobra cierpiącej przez stulecia ojczyzny.

2. W swej najbardziej wymownej postaci jawi się ona, jak wiadomo, w wierszu Adama Mickiewicza „Do Matki Polki”, odsyłając do ważnego dla pamięci narodowej powstania listopadowego z 1830 roku. Matka Polka jest więc trwałym i głęboko zakorzenionym w polskiej kulturze i historii symbolem wolności. Realizując się bowiem nie tylko jako matka, a więc w służbie macierzyństwa, ale także – być może najbardziej – w służbie narodu, stanowi tym samym silnie emocjonalnie i symbolicznie naładowaną metaforę zarówno miłości macierzynej, jak i miłości do ojczyzny.

3. Jak słusznie podkreśla polska historyczka kultury Agnieszka Imbierowicz: „Mit Matki Polki był i nadal jest prawdziwym wyzwaniem dla Polek, ponieważ poprzeczka moralnego niepokoju została umieszczona bardzo wysoko. W końcu troska o dobro Ojczyzny, postawa oddania się bez praktycznie żadnych ograniczeń, porównanie z Matką Boską – wszystko to łączy się z sobą. Matka Polka jest kobietą idealną, pozbawioną egoizmu, a nawet własnego ciała. Jej misją jest zapewnienie obywatelom Ojczyzny wychowywanym w duchu patriotyzmu całkowitego poświęcenia się macierzyństwu, a przy wypełnianiu tych obowiązków nie ma miejsca na takie trywialne rzeczy, jak fizyczność”.

Źródło: M. A. Packalen Parkman, *Macierzyństwo bez lukru i retuszu. Wizerunek Matki Polki w literaturze polskiej po roku 2000 i blogach*. Dostęp: <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1178619/FULLTEXT01.pdf>

1. Odwołując się do akapitu nr 1 zdefiniuj topos Matki Polki.
2. W jaki sposób topos ten funkcjonuje we wspomnianym wierszu Adama Mickiewicza „Do matki Polki”?
3. W odwołaniu do akapitu nr 3, określ w jaki sposób topos ten czytany jest przez współczesne kobiety.
4. Rozwiń poniższą definicję z „Wielkiego Słownika Języka Polskiego” https://wsjp.pl/index.php?id_hasla=2686, dopisując przymiotniki określające opisany typ postaci:

matka Polka - kobieta, która całe swoje życie poświęciła rodzinie i wychowaniu dzieci w duchu tradycyjnych i patriotycznych wartości

KARTA PRACY NR 2

Adam Mickiewicz, *Do matki Polki* (1830)

O matko Polko! gdy u syna twego
W źrenicach błyszczą genijuszu świetność,
Jeśli mu patrzy z czoła dziecinnego
Dawnych Polaków duma i szlachetność;

Jeśli rzuciwszy rówieśników grono,
Do starca bieży, co mu dumy pieje;
Jeżeli słucha z głową pochyloną,
Kiedy mu przodków powiadają dzieje:

O matko Polko! źle się twój syn bawi!
Klęknij przed Matki Boleśnej obrazem
I na miecz patrzaj, co Jej serce krwawi:
Takim wróg piersi tve przeszyje razem!

Bo choć w pokoju zakwitnie świat cały,
Choć się sprzymierzają rządy, ludy, zdania:
Syn twój wyzwany do boju bez chwały
I do męczeństwa... bez zmartwychpowstania.

Każde mu wcześniej w jaskinią samotną
Iść na dumanie... zalegać rohoże,
Oddychać parą zgniłą i wilgotną
I z jadowitym gadem dzielić łożę.

Tam się nauczy pod ziemię kryć z gniewem
I być jak otchłań w myśli niedościgły;
Mową truc z cicha, jak zgniłym wyziewem,
Postać mieć skromną jako wąż wystygły.

Nasz Odkupiciel, dzieckiem w Nazarecie,
Piastował krzyżyk, na którym świat zbawił:
O Matko Polko! ja bym twoje dziecię
Przyszłymi jego zabawkami bawił.

Wcześniej mu ręce okręcaj łańcuchem,
Do taczkowego każ zaprzęgać woza,
By przed katowskim nie zbladnął obuchem,
Ani się spłonił na widok powroza;

Bo on nie pójdzie, jak dawni rycerze,
Utkwić zwycięski krzyż w Jeruzalemie,
Albo jak świata nowego żołnierze
Na wolność orać... krwią polewać ziemię.

Wyzwanie przyszłe mu szpieg nieznajomy,
Walkę z nim stoczy sąd krzywoprzysięzny;
A placem boju będzie dół kryjomy,
A wyrok o nim wyda wróg potężny.

Zwyciężonemu za pomnik grobowy
Zostaną sucha drewna szubienicy,
Za całą sławę krótki płacz kobiecy
I długie, nocne rodaków rozmowy.

1. Określ typ liryki wykorzystany przez poetę.
2. Co sugeruje data widniejąca pod wierszem? Jakie informacje związane z genezą utworu wprowadza?
3. Jaką przyszłość zapowiada podmiot liryczny tytułowej Matce Polce?
4. Wskaż w wierszu symbole odwołujące się do symboliki religijnej i narodowościowej.
5. Wymień wyrazy nacechowane emocjonalnie, które mają być wsparciem dla adresatki wiersza.
6. Podaj przykłady innych utworów literackich, które poznałeś/poznałaś, odwołujące się do toposu Matki Polki.

KARTA PRACY NR 3

Kadr z filmu „Ułaskawienie”

KARTA PRACY NR 4

Kadr z filmu „Utaskawienie”

Józef Chełmoński „Orka” (1896)

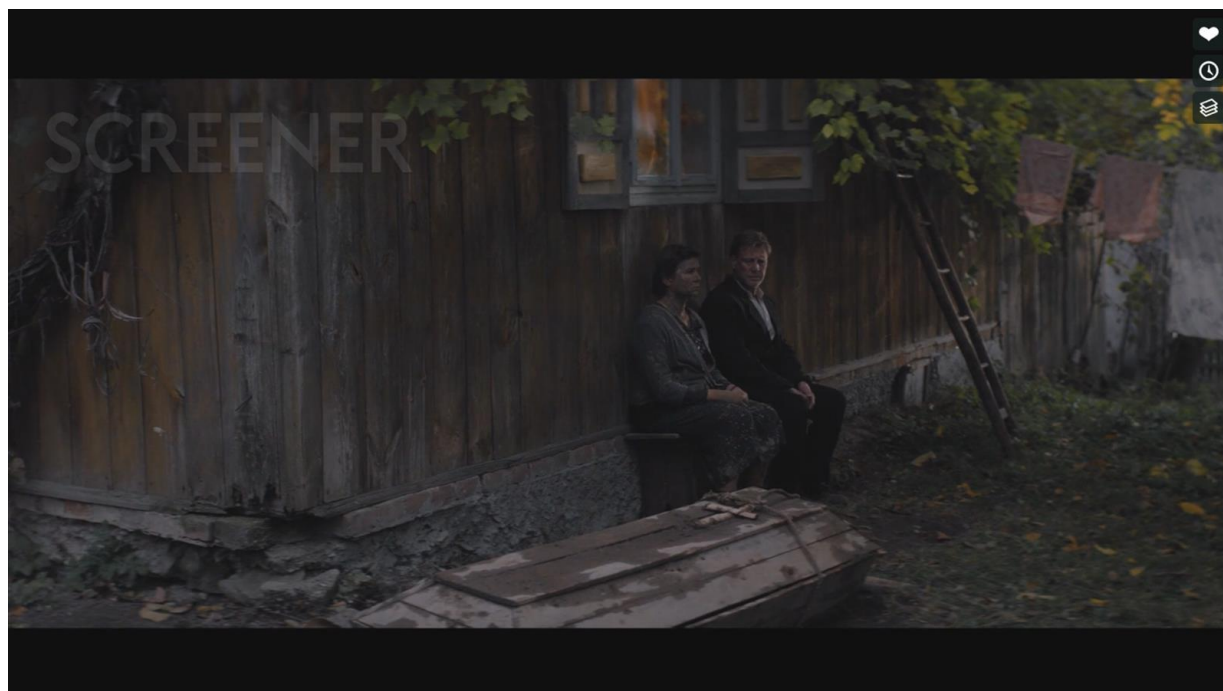
Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:J%C3%B3zef_Che%C5%82mo%C5%84ski_orka.jpg

KARTA PRACY NR 5

KADR FILMOWY A DZIEŁO MALARSKIE – WARSZTAT ANALITYKA oprac. Tadeusz Banowski

ELEMENT ANALIZY	KADR FILMOWY	DZIEŁO MALARSKIE
FORMAT / POLE OBRAZOWE / KSZTAŁT	<u>format kadru</u> - horyzontalnie ułożony prostokąt o stałych proporcjach boków: panoramiczny (kinowy), tradycyjny 4:3 (telewizyjny) lub 16:9	<u>format</u> : kształt prostokąta o układzie pionowym lub poziomym, kwadratu, koła (tondo), wieloboku
KOMPOZYCJA – rodzaj i sposób ujęcia/rozmieszczenia elementów w kadrze/dziele	<u>kompozycja kadru</u> : symetryczna lub asymetryczna; zrównoważona, wertykalna; otwarta, zamknięta; statyczna lub dynamiczna; pozioma, pionowa; <u>rodzaj kadrowania (perspektywa kamery)</u> : plan pełny, średni, zbliżenie, półzbliżenie, plan amerykański, detal; kadr wąski, szeroki, bliski, daleki, ujęcie z góry, z dołu, z boku	<u>układy kompozycyjne</u> : kompozycja otwarta lub zamknięta; zwarta lub luźna; symetryczna lub asymetryczna; dynamiczna lub statyczna; diagonalna, horyzontalna lub wertykalna lub oparta na przewadze skosów; równowaga pionów i poziomów; piramidalna (oparta na trójkącie lub piramidzie); planowa (jednoplanowa lub wieloplanowa); <u>zastosowanie perspektywy</u> : perspektywa linearna, powietrzna, układ strefowy (pasowy), układ kulisowy, centrum lub dominanta kompozycyjna (wyodrębnione centrum obrazowe i miejsce jego położenia), ruch (dośrodkowy, odśrodkowy, wielokierunkowy)
ŚWIATŁO/ ŚWIATŁOCIEN	<u>kierunek padania światła</u> : z góry, z boku; <u>rodzaj światła</u> : naturalne, sztuczne, ostre, słabe, miękkie, rozproszone, białe, kolorowe; <u>głębina ostrości</u> : wszystkie plany i elementy ostre, przedstawienie wyraźne częściowo, zamglone kontury	<u>źródło światła</u> : widoczne lub niewidoczne- padające spoza obrazu; <u>rodzaj światła</u> : naturalne lub sztuczne (określone lub nieokreślone), rozproszone (równomiernie rozłożone) czy punktowe (padające na pewne elementy, fragmenty), wyraziste lub mało znaczące, modelunek światłocieniowy, kierunek padania, uwzględnienie wpływu światła na charakter dzieła: nokturn (pejzaż nocny, wieczorowy), obecności refleksów (bliki)
KOLOR/ KOLORYSTYKA	<u>tonacja</u> : jasna, ciemna, przygaszona, zastosowanie filtrów, określenia kolorystyki zapożyczone z plastyki	<u>gama barwna</u> : szeroka (barwy chłodne i ciepłe) lub wąska (barwy chłodne lub ciepłe) lub przewaga rodzaju barw, barwy dźwięczne lub stonowane (delikatne), barwy czyste (tylko podstawowe i pochodne) lub złamane (barwami dopełniającymi), określenie dominanty kolorystycznej, kontrasty (walorowe, temperaturowe, dopełnieniowe), reguła stosowania barw- perspektywa malarska (bliżej - ciepłe tony, dalej - chłodniejsze), obecność koloru lokalnego (w świetle i cieniu ta sama barwa, rozjaśniona lub ściemniona), autonomia kolorystyczna światła i cienia (cienie i światła mają własny kolor)
EKSPRESJA	<u>określenie roli środków filmowych i plastycznych</u> w budowaniu wymowy, nastroju, dramatyizmu, znaczeń symbolicznych-wpływ kompozycji kadru, światła, filtrów, koloru, użytych rekwizytów na wymowę, symbolikę, itp.	<u>określenie roli środków plastycznych</u> w budowaniu wymowy, nastroju, dramatyizmu, znaczeń symbolicznych – wpływ plamy barwnej, linii (konturu), światła, faktury (także śladów pędzla); tworzenie iluzji rzeczywistości lub jej brak, idealizmu lub realizmu przedstawienia, gesty, mimika twarzy, układy służące eksponowaniu dynamiki lub statyki, itp.

KARTA PRACY NR 6 (PRACA DOMOWA)

Kadr z filmu „Ułaskawienie”

Aleksander Gierymski „Trumna” (1894)

Źródło: <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=4902>